

Humorforskning i svenska organisationer och arbetslivssammanhang

En litteraturoversikt

Research on humor in Swedish organizational and working life contexts: A literature review

The objective of this study was to provide a more coherent picture of research on humor in Swedish organizational and working life contexts, where even non-strictly organizational studies were included due to their high relevance in the research area. A systematic review of the literature published during the last 15 years was used to summarize an obviously undeveloped research area in Sweden. Published peer-reviewed articles that primarily examine humor were analyzed. Seventeen representative articles have been found and systematically reviewed and compared focusing on four questions: purposes and contexts of the studies, theoretical approaches, methods and main results. The analysis identifies four focal points that describe current state of humor research in Sweden: 1) positive function of humor appears to be a predominant research issue while humor's subversive function, power relations and negative functions are less represented, 2) limited comparative studies of different contexts 3) biased theoretical approaches and limited studies of theory developing approach 4) overrepresented qualitative research approach. The above issues were discussed in relation to relevant international humor research.

Keywords: humor, joke, organization, Swedish, working life

HUMOR INOM ORGANISATIONS- och arbetslivsforskning gjordes redan på 1960-talet med flera viktiga studier men det var först i början av 1990-talet som humorforskningen fick något större genomslag (Duncan, Smeltzer & Leap 1990:256). En anledning till att humor i arbetslivet och organisationer var ett marginaliserat forskningsfält (Duncan et al. 1990; Morreall 1991) är att humor framställdes som ett irrationellt fenomen som inte hörde hemma inom rationella organisationer (Westwood & Johnston 2013). I takt med att organisationsforskningen utvecklades till att omfatta fler fenomen såsom organisationskultur, sociala relationer och emotioner, förändrades emellertid synen på organisationer. Idén om att organisationer består av människor och att organisationer därför genomsyras av känslor, ologiskt handlande och paradoxer, blev rimlig (Bryman 1984; Clegg 2002; Albrow 1997). Denna utveckling inom organisationsforskningen öppnade upp för nya forskningsområden såsom sexualitet, våld, estetik och humor (Berger 1997; Westwood & Johnston 2013).

Humorforskning inom organisation- och arbetsliv har genomgått en förändring från att ha inkluderat "allt roligt" som sker i organisationer till att behandla humor

som en del av kommunikation mellan organisationsmedlemmar (Duncan & Feisal 1989). Det var dock först när humor började studeras i relation till ökad effektivitet och produktivitet i organisationer som den togs på allvar (Duncan & Feisall 1989). Intresset för humor för organisationer blev allt större som ett resultat av forskning som påvisade humors betydelse för organisationskultur och för organisationsocialisering (Vinton 1989) samt hur humor stärker den sociala sammanhållningen mellan människor vid svåra utmaningar (Davis 1995). Humorforskningen bedömdes kunna bidra till en mer heltäckande förståelse av det organisatoriska livet (Meyer 1997).

Utveckling inom humor- och organisationsforskningen har resulterat i en mängd studier som övervägande uppvisar positiva effekter av humoranvändning inom organisationer och på arbetsplatser (Duncan et al. 1990; Morreall 1997; Baker & O'Malley 2008; Cooper 2008; Billig 2005). Forskningsresultaten om humors gynnsamma effekter kan sammanfattas i tre huvudsakliga teman: för det första främjar humor fysisk och psykiska hälsa, särskilt genom att minska stress; för det andra, främjar humor mental flexibilitet som förmåga att hantera förändring, misstag och konfliktsituationer på ett konstruktivt sätt samt kreativ problemlösning; och för det tredje fungerar humor som ett socialt smörjmedel som bidrar till att bygga upp teamkänsla, underlätta socialisationsprocesser och generellt stärka gemenskaper (Hochschild 1979; Roth & Vivona, 2010; Sanders 2004). En viktig förutsättning för att humor ska kunna bidra till glädje och skapa en kollektiv gemenskap, är dock att människor träffar och pratar med varandra (Blochs 2012). Det krävs nämligen en gemensam definition av den delade sociala verkligheten, för att den ska kunna vara föremål för humor. Enligt Blochs (2012) är likväl denna förutsättning dåligt uppfyllt i exempelvis akademiska forskningsmiljöer, där akademikerna ofta arbetar ensamma, ”djupt begravda” i sina specifika forskningsprojekt.

Forskning om humorns positiva effekter har emellertid inte fått stå oemotsagd och har kritiserats för att ha en alltför dominerande position på humorforskningsfältet, något som kan bidra till en snäv bild av fenomenet humor (Lange & Houran 2009; Billig 2005; Westwood & Johnston 2013). Även om denna kritik är berättigad finns det en hel del forskning som istället betonar humorns negativa funktioner. Humor kan exempelvis vara ett uttryck för makt, kontroll och exkludering eller användas som en kraftfull strategi för att markera gränsen mellan in och out-grupper (Holmes 2000; Reid & Riemenschneider 2004). Forskningen har också visat hur humor kan användas som ett manipulativt medel i syfte att öka medarbetares produktion (Jackson & Carter 2000:59) men även hur humor kan distrahera produktiviteten och minska ledarnas kredibilitet om de ger uttryck för, eller visar acceptans för humor (Lyttle 2007; Treece 2010). Exempelvis visar Robert och Wilbanks (2012) hur interaktion mellan medarbetare som har sinne för humor respektive inte har sinne för humor, tenderar att öka spänningar i arbetsrelationer men också minska prestationen hos medarbetaren som saknar sinne för humor. Med andra ord, att sakna sinne för humor, medför svårigheter att känna igen och uppskatta humor vilket i sin tur kan resultera i en negativ attityd gentemot humor och dem som utövar den (Thorson & Powell 1993).

Flera studier visar även på humorns tvetydighet i det att den kan bidra till bevarandet av status och makt och samtidigt fungera som motstånds- och förändringspo-

tential (Robinson & Smith-Lovin 2001; Taylor & Bain 2003; Westwood & Johnston 2013). Watts (2007) åskådliggör i sin studie hur humor kan fungera som protest mot dominerande maktstrukturer i en organisation genom att erbjuda små platser av motstånd. Humor kan vidare användas för att motverka rasism och samtidigt bidra till att reproducera rasistiska stereotyper och fördomar (Weaver 2010; Lockyer & Pickering 2005). Billig (2001) konstaterar i sin studie av KuKluxKlan-vänliga humoristiska webbsidor, att även om extrem rasistisk humor bär drag av andra humorformer, kan det som skrivs inte avfärdas med ett: ”det är bara är på skoj”, då det samtidigt finns en allvarlig underton på webbskämtsidiorna.

Forskning visar också att humor förekommer i alla samhällen och alla sociala sammanhang och hitintills har det inte påträffats några kulturer som är obekanta med humor (Polimeni & Reiss 2006). Humor är emellertid inte universell, istället är den kontextuell i vid mening (se Raskin 1985). Den sociala bakgrunden, gemensamma värderingar, grupper, kulturer, även nationer anses vara utslagsgivande för vår humorrupplelse (Boskin 1997:17). Vissa typer av humor kan förvisso betraktas som internationellt accepterade/universella men det betyder inte att kulturella skillnader i hur vi uppfattar eller utövar humor kan förbises. Skillnader kan bero på att vi har olika inställningar till humor, något som är avhängt våra olika kulturella, demografiska, och historiska bakgrunder (Davies 2002; Gundelach 2000; Lewis, 1999). Kulturella koder för skämtande kan även variera över tid (se Sherzer 1978). Olika sociala grupper har olika preferenser och kriterier för god respektive dålig humor och skillnader finns både i innehåll, form och stilar (Bakhtin 1991; Kuipers 2006). Exempelvis rapporterar flera studier om skillnader mellan kinesiska och amerikanska studenter i fråga om humorpreferenser (Castell & Goldstein 1976; Nevo och Nevo & Yin 2001), humorsmning (Yue 2011) och motiv till skratt (Kao 1974). Kulturella skillnader på nationell nivå har påvisats även mellan USA och Tyskland (Attardo 1993) och mellan USA och arabiska respektive asiatiska länder (Kalliny, Cruthirds, & Minor 2006; Mak, Liu & Deneen 2012). Betydande geografiska och demografiska humorskillnader har också påträffats inom ett och samma land (Romero, Alsua, Hinrichs & Pearson 2007).

Sammanfattningsvis kan det utifrån litteratur som betraktas som klassisk inom humorforskningsfältet (Chapman & Foot 1996; Raskin 2008; Billig 2005) konstateras att humorforskning generellt och inom arbetsliv och organisation specifikt, återfinns inom flera forskningsdiscipliner, att den studerats utifrån olika perspektiv och med en mängd olika syften. Den internationella organisation- och arbetslivsforskningen som studerar humor utgör idag ett stabilt forskningsfält (Westwood & Johnston 2013).

Varför studera humor i svenska organisationer?

Till skillnad från den omfattande internationella humorforskningen med inriktning mot organisation och arbetsliv, är svensk forskning begränsad till några få publikationer (Strömberg & Karlsson 2009; Weibull & Karlsson 2012). Detta trots att arbetslivsforskning, där humor inte studerats explicit, påvisat att humor, lek och

kreativitet spelar en viktig roll i arbetslivssammanhang (Rasulzada 2007). ”Att vi har humor, skrattar och har roligt på jobbet” är något som exempelvis anställda anser vara betydelsefull för huruvida ett arbete upplevs som attraktivt. Det visar Andersson, Hedlund, och Roséns (2010) enkätstudie där 1440 anställda fick skatta 15 påståenden om vad som gör ett arbete attraktivt. Det förefaller alltså vara så att även under svenska förhållanden är humor och skratt viktigt i arbetslivet, men likväl verkar det inte vara ett prioriterat studieobjekt inom organisations- och arbetslivsforskningen i Sverige.

Med anledning av den viktiga roll som humor spelar i arbetslivssammanhang och nämnda humorskillnader mellan olika kulturer och grupper, menar vi att svenska organisationer och arbetsplatser utgör ett utforskat empiriskt fält för humorstudier. Då humor är starkt kontextbunden kan humorfunktioner inte förstås utan att studeras i mångfaldiga och varierande situationer. Humorforskning utifrån svenska organisationsförhållanden kan bidra med ökad kunskap om organisationer, särskilt i kontexter som rör ojämlika relationer, förhandlingar, konflikter och interkulturella möten. Inte minst kan humorforskningen, anser vi, öppna upp för diskussioner som på sikt kan ge humorforskningen en tydligare position inom den svenska sociologiska forskningen. Mot bakgrund av ovanstående, menar vi, att en kartläggning och sammanställning av den humorforskning som finns i Sverige, kan vara ett viktigt bidrag till denna utveckling.

Vårt syfte med föreliggande litteraturoversikt är att sammanställa och analysera humorforskning som behandlar svenska organisations- och arbetslivsförhållanden och/eller använder sig av empiri insamlad i Sverige. Mot bakgrund av det ringa antalet studier av humor inom organisations- och arbetslivsforskning i Sverige, har vi emellertid valt att även inkludera publikationer som uppfyller följande kriterier: studien ska ha ett uttryckligt syfte att studera humor; empirin ska vara hämtad ifrån eller behandla humor utifrån svenska förhållanden och studiens resultat ska vara organisationssociologiskt intressanta. I litteraturoversikten avser vi att besvara följande frågeställningar: 1) I vilka syften har humor studerats och i vilka kontexter? 2) Vilka teoretiska angreppssätt har använts? 3) Vilka metoder har används och 4) Vilka är de centrala forskningresultaten?

I det följande beskrivs humordefinitioner och de dominerande teorier som tillämpas vid analys av humor samt litteraturoversiktens metod och genomförande. Detta följs upp av resultatdelen, där de kategorier och teman som framkom av analysen redovisas i relation till de fyra frågeställningarna. Avslutningsvis diskuteras våra slutsatser vad gäller svensk humorforskning och dess relation till den internationella humorforskningen.

Humordefinitioner

Humorns mångdisciplinära och komplexa karaktär gör den svårt att definiera och någon enhetlig definition av humor finns därmed inte. De definitioner som finns kan emellertid generellt sett relateras till tre huvudsakliga perspektiv. Vi kan urskilja:

evolutionistiska definitioner där humor sammankopplas med fysiologiska och emotionella reaktioner på subtila stimuli som beskrivs i termer av adaptiva mekanismer (Polimeni & Reiss 2006); kognitiva definitioner av humor som utgör en grund för olika lingvistiska/semantiska definitioner och definitioner som fokuserar på humorns kommunikativa aspekter (Lynch 2002).

För att förstå humorbegreppet är det också nödvändigt att uppmärksamma distinktionen mellan *humorsinnet* och *humorprodukt* och distinktionen mellan *humor* och *skatt*. Humorsinnet beskriver Attardo (2008:119) som en universell mänsklig egenskap eller en förmåga att utveckla ett speciellt slags humorkompetens, som har många likheter med Chomskys idé om den grammatiska kompetensen. Humorsinnet kan förklaras delvis som något medfött, delvis som något socialt konstruerat. I vilken utsträckning människor tillämpar sin humorkompetens är tätt sammankopplat med en kognitiv förmåga (ibid.). Huruvida något uppfattas som roligt eller inte, skriver Polimeni och Reiss (2006), beror ofta på nyanserade verbala uttrycks sätt i kombination med en full förståelse av den rådande sociala dynamiken. Medan humorsinne kan ses som en berättare-lyssnarrelation, är *humorprodukten* det humoristiska/komiska det vill säga själva berättelsen, skämtet, vitsen, situationen, händelsen som uppfattas som humoristisk.

Humor och skratt är närbesläktade begrepp, dock inte synonyma (Polimeni & Reiss 2006; Willibald 2008). Humor kan beskrivas som en underliggande kognitiv process som ofta, men inte nödvändigtvis leder till skratt (Hygrell 1997). Skratt är en aktivitet som kan utlösas av en humoristisk upplevelse dvs. genom en kognitiv stimulans, men också vid kittlande. Följaktligen kan man skratta utan en humoristisk stimulans och man kan uppleva humor utan skratt. Distinktionen mellan humor och skratt är viktig att uppmärksamma då dessa begrepp många gånger betraktas som synonyma (ibid.). I likhet med Hygrells, ser vi inte skratt och humor som synonyma, men då skratt i vissa fall kan vara ett uttryck för humor, har vi i litteraturoversikten även inkluderat några artiklar där syftet explicit är att studera skratt (och inte humor) i en organisatorisk kontext.

Teoretiska perspektiv på humor

Det finns omkring 100 teorier om humor (Robinson 1991) men i litteraturen är det tre teorier som är återkommande: *dominansteori* (superiority theory), *inkongruensteori* (incongruity theory) och *avspänningsteori* (relaxation theory) (se Billig 2005). Dessa tre humorteorier har huvudsakligen ett individualistiskt perspektiv och lägger tonvikten på *vad* som framkallar humor och i vilket syfte humor uttrycks. Dessutom finns *sociologiska och socialantropologiska* humorteorier som lägger tonvikten på humorns funktion och betydelse i olika sociala sammanhang, samt olika *diskursanalytiska perspektiv* på humor.

Dominans- eller överlägsenhetsteori

Dominans- eller överlägsenhetsteori har sina rötter i Hobbes politiska filosofi, vars grundidé är att sociala relationer präglas av människans behov att agera protektionistiskt. Humor ses som ett uttryck för överlägsenhet mot andra människor eller grupper i syfte att få kontroll över de underordnade (Krikmann 2006). När vi noterat andras svagheter gör vi en jämförelse med oss själva vilket leder till en känsla av överlägsenhet (Billig 2005). Huvudtanken är att människor skrattar när de på något sätt känner sig bättre än andra (för en mer utförlig tolkning se Nevo 1985; Kemper 2011). Teorin är tillämpbar när humor används för att upprätthålla gränser. Överlägsenhetshumor förstärker gruppens enighet genom att peka på någon annans felaktiga beteende, för att på så sätt uppleva en känsla av triumf över de som förlöjligas (Meyer 2000:315). Teorin har stort betydelse även i organisatoriska sammanhang då position och status kan avgöra vem som kan initiera och utföra humor (Duncan 1985:559).

Inkongruensteori

Inkongruensteori förklarar skratt som kognitiva processer snarare än som emotionell dynamik. Teorin kan härledas till sent 1700-talet och John Locke som påvisade huvuddragen i mentala processer som utmärker personer med förmåga att ge lekfulla och skämtsamma kommentarer (se Billig 2005). Modern inkongruensteori är till skillnad från Lockes teori mer inriktad på analys av själva skämtet (Giora 1991; Attardo 1993). Utifrån inkongruensteori uppstår humor i texter, bilder, handlingar och situationer vilka innehållsmässigt inte är konsistenta med varandra som t.ex. allvar och lek eller väntat och oväntat men som har något gemensamt som möjliggör att de kan skifta mellan varandra (Krikmann 2006; Cooper 2008:1096). En viktig aspekt av inkongruensteorin är att det krävs en kognitiva förmåga att ge en meningsfull förklaring av det oförenliga eller att förstå regeln bakom det inkongruenta (Cetola 1988; Suls 1972). Förståelsen av dessa tankegångar leder till ökade kognitiva aktiviteter, en emotionellt laddad utgång och skratt (Krikmann 2006). En variant av inkongruens teori har utvecklats av Henri Bergson (1900/2008), som menar att inkongruens uppstår när människor uppvisar ett stelt och själlöst beteende istället för mänskligt och flexibelt, dvs. uppträder som ett objekt, som ickemänniska (ibid.:8–11). Då rigida beteenden inte är funktionella får skratt en disciplinär funktion, i syfte att missgynna de rigida uppförandena. Med utgångspunkt i Bergsons teori har Douglas (1975) beskrivit humor som något vi tar till för att hantera en komplex omvärld, vilket också kan ha implikationer för humortillämpning i organisationskontexter.

Avspänningsteori

Avspänningsteori har en fysiologisk utgångspunkt där skratt ses som ett sätt att ventileras överspändhet (Morreall 1983). Alexander Bain var den första teoretiker som studerade skrattets roll i relation till psykologiska begränsningar och möjligt frigörande av dessa (ibid.:20–21). Tillsammans med Spencer (1860), som förklarade skrattet i termer av fysisk energi skapad av samlade obehagliga känslor, betraktas Bains bidrag som betydande även bland samtida forskare som studerar hur människor använder

vitsar vid vanlig konversation (se Norrick 1993). Även Freuds (1905/1960) analys av skämt har kopplingar till avspänningsteorin då skämt ses som besläktade med drömmar, dvs. ett sätt att kanalisera otillåtna tankar från det omedvetna. Humor har enligt Freud två huvudsakliga funktioner: ett helande i meningen att den frigör oss från undanflykter och står för förklädd aggression och acceptabelt motstånd. Humor anses också hjälpa till att hantera stressituationer och ångest dvs. fungerar som en copingmekanism (Krikmann 2006). Dessutom förutsätter avspänningsteorin att en individ kan erfara humor när hon känner att stress eller spänningar har släppt (Cooper 2008:1096).

Sociologiska och socialantropologiska humorteorier

Sociologiska och socialantropologiska humorteorier inkluderar och kombinerar i viss utsträckning ovanstående teoretiska perspektiv men kännetecknas främst av fokuseringen på humorns subversiva funktioner. I fallstudier som bedrivits i olika sociala och kulturella kontexter (Radcliffe-Brown 1952:91) skildras humorrelationer i termer av ett speciellt slags antagonism. Relationen kan till exempel beskrivas som både vänlig och fientlig, eller närmast som ”permitted disrespect”. För att kunna förstå humorns komplexa funktion och subversiva karaktär krävs olika, ofta kompletterande, teoretiska resonemang, vilket betecknas som humorns paradox inom det sociologiska perspektivet (Billig 2005).

Mulkay (1988) menar att studier av humor som uppstår i anknytning till formella strukturer, kan belysa humorns subversiva natur, exempelvis kan maktpositioner både stärkas och försvagas av humor, vilket gör det möjligt att förstå humorns paradox. Ett liknande resonemang återfinns i Bergers (1997:32) förklaring av humor, men enligt honom uppstår inkongruensen mellan olika realiteter/världar och som ett resultat av människans behov att skapa ordning dem emellan. I den meningen är humor ett resultat av människans förmåga att föreställa sig andra möjliga världar som dessutom utmanar den dominerande ordningen, vilket skapar inkongruens (1997:48). Collinsons (2002) syn på humorns subversiva funktion tar avstamp i dominansteori. När humor uttrycker överlägsenhet i något avseende, hjälper det oss att förstå övermaktens betydelse för hur gruppmedlemmar identifieras, skapar och upprätthåller ingruppbias och definierar gränser till andra sociala grupper utifrån kön, etnicitet, position, yrke etc. (Oldani 1988; Meyer 1997). Humorns identifierande och differentierande funktion återfinns i en rad fallstudier (Chapman & Gadfield 1976; Fine 1979; Goldstein 1976) där humor framställs på en och samma gång som kontrollerande och upprorisk.

Bakhtin (1968) har ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på humor, vilket innebär att humor, i likhet med språk, ses som historiskt och kontextuellt betingat. Humor, enligt Bakhtin, är ett relationellt fenomen som alltid uppstår i relation mellan människor eller människor och humorprodukter, därför blir det inte intressant att resonera i termer av att någon *har* humor eller inte *har* humor. Vad människan finner humoristiskt, är beroende av erfarenheter och social bakgrund, och att kunna skratta tillsammans med andra blir ett uttryck för att man har något gemensamt. Exempelvis skapar den ironiska humorn närhet mellan de som är införstådda med den och

samtidigt distans till dem som inte är det. Humor spänner sålunda mellan det öppna och inkluderade och smalt exkluderande. Bakhtin, i likhet med sina föregångare, kombinerade olika perspektiv och analyserade skratt som emotionella uttryck och socialt- och historiskt konstruerade fenomen (ibid.). En mer sentida sociologisk studie är Kuipers (2006) där ”smak och preferenser” när det gäller skämt och humor i förhållande till ålder, kön och klass, har studeras. Kuipers visar bland annat att klass-tillhörighet påverkar hur skämt uppfattas. Andra sociologier har studerat humor utifrån Goffmans teorier om självpresentation (Cain 2012) eller analyserat hur humorn kan uttrycka specifika former av kontroll, könsstereotyper och makt på arbetsplatser (Kenny & Euchler 2012).

Diskursanalytiska perspektiv

Diskursanalytiska perspektiv är inget enhetligt perspektiv då det sträcker sig från textnära konversationsanalyser på mikronivå till kritiska diskursanalyser på makronivå (se t.ex. Wetherell, Taylor & Yates 2001). Begreppet diskurs kan i sammanhanget förstås som samhällsnorm, dvs. som osynliga idéer och regler som styr våra beteenden. Diskurser kommer till uttryck i förväntningarna på hur vi ska uppföra oss, se ut och vara. De allra flesta diskurser tar vi så mycket för givna att vi inte tänker på att de finns, förrän vi plötsligt konfronteras med dem eller avviker från dem (Foucault 1993). Humorstudier inom diskurspsykologi och samtalsanalys studerar skratt och skämt som *språk* och analytiskt fokus ligger ofta på skrattets funktion i det specifika samtalet eller i texten som analyseras. Utifrån ett diskurspsykologiskt perspektiv ”gör” skratt och skämt något, i likhet med andra språkliga uttryck, i det sammanhang där de kommer till uttryck (se t.ex. Billig 2001). Utifrån ett makroperspektiv, som exempelvis kritisk diskursanalys, utgår humoranalyserna ofta ifrån att det finns en ”allvarlig, icke humoristisk metadiskurs” som avgöra vad som uppfattas som humoristiskt, vad vi skrattar åt, när, hur och varför (Billig, 2005). I humorstudier utifrån ett kritiskt perspektiv blir det intressant att svara på frågor som: Vad skämtas det om och inte? Vem kan formulera ett skämt och vem kan inte? Syftet med kritisk diskursanalys av humor är sålunda ofta att avslöja hur samhället *egentligen* är och vem som står bakom den dominerande humordiskursen (se t.ex. Weaver 2010; Lockyer och Pickering 2005).

Sammanfattningsvis innefattar teoretiska arbeten om humor flera enskilda humorteorier som inte är varandra ömsesidigt uteslutande. Istället bidrar de olika ansatserna till att förklara humorns olika aspekter. Inkongruensteorier, betonar den underliggande kognitiva strukturen av humor medan avspänningsteorier lägger tonvikten på humorns avspänningseffekter. Dominante teorier kan visa hur humor användas som ett uttryck för social status och dominans samt aktivera evolutionära adaptiva mekanismer. Sociologiska teorier kan bidra till att påvisa humorns subversiva och paradoxala karaktär medan diskursanalytiska studier av humor kan blottlägga en humoristisk metadiskurs eller visar på humorns funktion i olika sociala interaktioner.

Metod

En litteraturoversikts syfte är att systematisera, kritiskt värdera och syntetisera noggrant utvalda primär/originalkällor vilka behandlar ett specifikt ämne eller problemområde (Bryman 2011; Ebeling & Gibbs 2008). Det kan exempelvis handla om att förstå hur teori och begrepp har använts eller att identifiera viktiga frågor/problem som är obesvarade alternativt utvecklade i den tidigare forskningen (Bryman 2011). Syftet med föreliggande litteraturoversikt är att sammanställa och analysera publikationer som behandlar humor utifrån svenska organisation- och arbetslivsförhållanden och/eller använder sig av empiri insamlad i Sverige vars resultat är relevant för organisationssociologisk forskning. Litteraturoversikten är tänkt att motivera en fortsatt utveckling av humorforskning inom organisation- och arbetslivsforskningen och att utgöra ett stöd för framtida humorstudier Sverige.

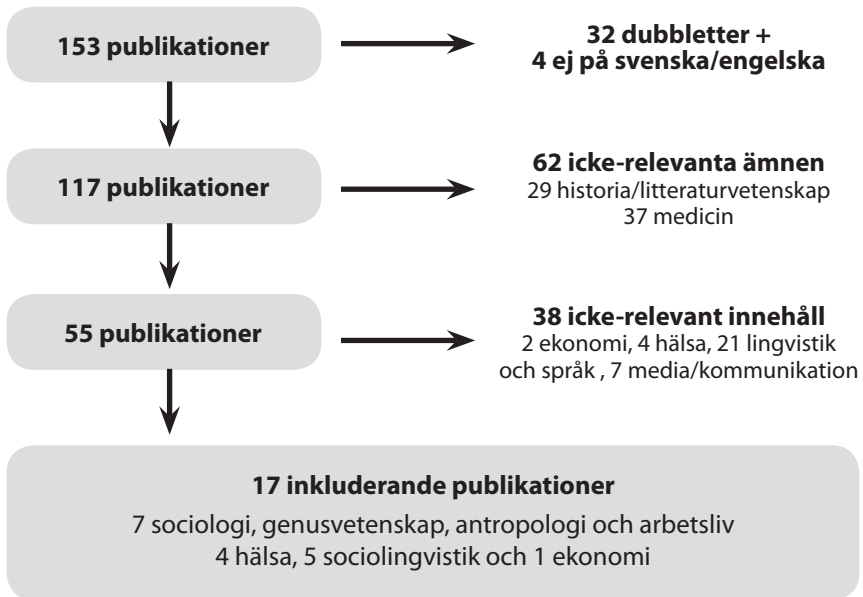
Litteratursökningens genomförande

För att minimera risken för bias under sökprocessen valde vi på förhand tydliga inkluderings- och exkluderingskriterier samt att ha höga kvalitetskrav på forskningen som skulle ingå i översikten. Snäva kriterier och höga kvalitetskrav som oftast får studier uppfyller, gör att forskningsöversikter vanligen baseras på ett litet antal studier (Bryman 2011), vilket också blev fallet i vår översikt. Enligt Higgins och Green (2008) är det nödvändigt att så utförligt som möjligt beskriva tillvägagångssättet vid insamling och urval av forskningspublikationer, för att på så vis öka transparensen och därmed replikerbarheten av litteraturstudien. I följande avsnitt beskrivs därför hur litteratursökningen gått till, inkluderings- och exkluderingskriterier och kvalitetskrav på de forskningspublikationer som kom att ingå i denna litteraturoversikt.

För att skapa en förståelse av humorforskningens fält och dess omfattning internationellt, gjorde vi inledningsvis en bred sökning i databasen *Summon* som omfattar ett hundratal olika databaser vilka täcker flera olika discipliner och forskningstraditioner. Mot bakgrund av att den internationell humorforskning expanderade först på 1990-talet och att vi ville ringa in den senaste forskningen inom svensk humorforskning, avgränsades sökningen till publiceringar gjorda under perioden 1999–2014. Sökningen avgränsades till att endast inkludera vetenskapligt granskade publikationer, skrivna på engelska eller svenska samt att humor* återfanns i abstractet, vilket resulterade i totalt 10 235 träffar. De flesta publikationerna, totalt 6339 artiklar, återfanns inom ämneskategorin ”medicin” och närliggande områden såsom anatomi, farmakologi, nutrition och hälsa. Därefter följde psykologiämnet med totalt 1236 artiklar och ämneskategorin ”sociology & social history” med totalt 325 publikationer. Ytterligare avgränsningar att endast inkludera samhällsvetenskapliga studier där humour* och work* eller work place* eller organisation* skulle återfinnas i abstract, resulterade i följande antal publikationer och ämneskategorier: 364 ”languages & literatures”, 192 ”psychology”, 149 ”education”, 116 ”anthropology”, 79 ”business”, 70 ”social work”, 69 ”women’s studies”, 67 ”sociology & social history” 53 ”social sciences”, 51 ”journalism & communication”, 39 ”economics” och 37 ”political science”. Ett be-

gränsat urval av denna internationella forskning lästes och kom att ingå i litteraturöversikten som referensmaterial.

Men då vårt syfte med föreliggande litteraturöversikt var att sammanställa och analysera humorforskning som behandlar *svenska förhållanden* och/eller använder sig av *empiri insamlad i Sverige*, avgränsade vi våra sökkriterier ytterligare till att Sweden* eller Swedish* eller Sverige* skulle ingå i abstract, men med denna avgränsning fick noll träffar. Efter att ha prövat olika systematiska kombinationer av ovanstående sökkriterier valde vi att ta bort kravet på sökorden work*, work place* och organisation* i abstract och lägga till att humour* och/eller skämt*/joke* och/eller skratt*/laughter* skulle ingå i publikationernas titel, abstrakt eller nyckelord. Denna sökning resulterade i totalt 28 träffar i Summon. För att säkerställa att vi inte missat relevant forskning gjordes ytterligare systematiska sökningar med olika kombinationer av ovanstående sökord, avgränsningar och sökkriterier i de mer ämnesspecifika databaserna: Swepub, Sociological Abstract, Sage Journals online och Web of Science samt den ämnesspecifika tidskriften International Journal of Humor Research. Den utökande sökningen resulterade endast i ytterligare en publikation utöver de vi redan funnit i Summon. Slutligen gjordes även en sökning i *DIVA portal* som är ett öppet arkiv för forskningspublikationer producerade vid 34 lärosäten i Sverige. I DIVA:s *sökformulär*: ”Avancerad sökning forskningspublikationer” användes samma sökord som i ovanstående databaser. Innehållskategorierna ”Övrig (populärvetenskap, debatt, m.m.)” liksom ”Konstnärligt arbete” uteslöts. Sökningen i DIVA gav 125 träffar. Genom de breda sökstrategierna och delvis överlappande databaser hittades totalt 153 publikationer. När dubletter tagits bort återstod 117 unika publikationer vars abstract lästes noggrant för att göra en bedömning av studiernas relevans för den här litteraturöversikten. Vid osäkerhet, lästes hela publikationen för att på så vis försäkra oss om att den uppfyllde våra på förhand bestämda kriterier, det vill säga: a) studiens explicita syfte ska vara att studera humor; b) empirin ska vara hämtad ifrån eller behandla humor utifrån svenska förhållanden; c) frågeställningar och/eller resultat ska vara organisationssociologiskt intressanta. Läsningen medförde att samtliga artiklar som inte uppfyllt samtliga ovanstående kriterier sorterades bort, (exempelvis forskning inom medicin, historia och litteraturvetenskap). Totalt kom 17 publikationer om humor att ingå i kunskapsöversikten. I figur 1 beskrivs urvalsprocessen i ett flödesschema.

Figur 1. Urvalsprocess av analyserade publikationer

Analys och resultat

Analysen inleddes med en förutsättningslös läsning av de 17 publikationerna, för att på så vis få en uppfattning om deras innehåll. Därefter gjordes en mer noggrann granskning av publikationernas syfte och frågeställningar, teoretiska perspektiv, forskningsdesign och datainsamlingsmetod samt forskningsresultat. Mot bakgrund av denna läsning sammanfattades varje artikel i en tabell vilken kan sägas utgöra den första grundläggande analysen av materialet. Tabellen gav också en överblick som underlättade den mer djupgående innehållsanalysen av publikationerna. Nedan presenteras resultatet av den systematiska analysen och tematiseringen utifrån våra fyra frågeställningar.

Med vilka syften har humor studerats och i vilka kontexter?

De flesta av studierna som inkluderas i översikten har genomförts i ett organisatoriskt sammanhang men det finns också andra kontexter representerade i materialet, såsom dejtingforum och TV-program. De sistnämnda har inkluderats i översikten då deras frågeställningar om humor bedömts som sociologiskt intressanta eller vars resultat kan vara tillämpbara i en organisatorisk kontext. Avslutningsvis finns också ett antal studier av humor utifrån ett hälsoperspektiv som kan vara viktiga att ha med sig när humor ska studeras inom arbetsliv och organisation i framtiden.

Organisations- och arbetsplatsstudier

Humors roll och funktion i emotionskrävande arbetssituationer

Arbetsplatsstudierna som ingår i denna kategori handlar bland annat om humorns roll i samband med delning av starka upplevelser ("the social sharing of emotion, SSE"¹), exempelvis när en medarbetare ska berätta för kollegor om en emotionellt påfrestande upplevelse (Meisiek och Yao 2005). Andra arbetssituationer som inkluderas i denna kategori återfinns på militära baser, där svenska soldater tjänstgör (Weibull och Karlsson 2012). Här görs en analytisk jämförelse mellan humoristiska diskurser som skapas i kommunikation mellan soldater, i högintensiva konfliktområde (Afghanistan) respektive mellan soldater i lågintensiva konfliktområden (Kosovo och Liberia). Syftet är att studera humorns funktion i arbetssituationer som kräver bearbetning av känslor.

Ytterligare en arbetssituation där humor spelar en viktig funktion återfinns hos patrullerande poliser (Granèrs 2014). Här analyseras humorns betydelse/funktioner i det dagliga arbetet som ofta kan upplevas som frustrerande. Dessutom studeras här förväntningar som ställs på polisrollen men som inte alltid är så lätt att infria och humor i relation till gruppbetående särskilt humorns funktion att stärka gruppsamhållningen.

Vi har också valt att i denna kategori inkludera en arbetsplatsstudie där gemsamma skratt (både när skrattet kan och inte kan kopplas till humor) vid interna arbetsplatsmöten mellan chef och medarbetare studeras (Kangasharju & Nikko 2009).

Humorns funktioner i integrationsprocesser

Humor vid integration av invandrare på svenska arbetsplatser är ytterligare ett område som studerats. I en av studierna, där ett företags produktionsavdelning respektive kontorsavdelning utgör kontexten, ligger fokus på den kommunikativa situationen mellan medarbetare. Syftet är att studera huruvida humor och svordomar kan ha en positiv inverkan på integration av medarbetare med svenska som andraspråk. Utöver detta studeras humor och svordomarna som en strategi för att skapa gemenskap i arbetslagen och underlätta integrationsprocessen (Nelson 2014).

Interkulturell kommunikation mellan medarbetare som har svenska som modersmål och medarbetare som har svenska som andraspråk har också studerats på ett sjukhus, i syfte att påvisa skämtets roll för den hierarkiska struktur som råder på arbetsplatsen. Dessutom undersökts om skämtet används som ett solidaritetsskapande medel eller för att utesluta någon ur arbetsgruppen. Därutöver undersöks vilken typ av skämt som riktas till medarbetarna med svenska som andraspråk respektive medarbetare med svenska som modersmål, i syfte att identifiera huruvida integrationen kan ses som lyckad eller inte (Andersson 2009).

1 SSE är ett begrepp som står för meningsskapande under en interpersonell fördelning av känslor som medföljer viktiga händelser i livet, negativa så väl som positiva.

Kartläggning och humortypologier i olika arbetsmiljöer

Tre explorativa studier har genomförts i olika arbetsmiljöer så som vård- och omsorgssektorn (Olsson, Koch, Backe & Sörensen 2000), svensk matindustri mer specifikt hos två arbetsgrupper av köttförpackare (Strömberg & Karlssons 2009) och i ospecificerade arbetsmiljöer (Olsson, Koch, Backe & Sörensen 2002). Syftet med studierna är att systematiskt beskriva hur människor uppfattar humor, humorsfunktioner och möjliga effekter av humor, samt att kartlägga och analysera ritualer för humor och skämtpraxis.

Humor i klassrummet

En av studierna har genomförts i ett klassrum med lärare och utlandsfödda nyanlända barn. Undersökningen handlar om barnens humorinitiativ i en icke-allvarlig klassrumssituation och humorns betydelse behandlas i ett gruppsammanhang under olika betingelser. I studien fokuseras hur elever skapar skämtsamma situationer där antalet involverade personer varierar; mellan två elever, med enbart en elev och en lärare, i en mindre grupp och i helklass (Čekaitė & Aronssons 2004).

Humor på behandlingshem

Gradin Franzéns och Aronssons (2013) studie behandlar humor i ett ”totalinstitutionssammanhang” (behandlingshem för pojkar/särskilt ungdomshem). Syftet med studien är att åskådliggöra humorns betydelse vid konstruktion och dekonstruktion av sociala ordningar såsom kön, generation- och åldershierarki.

Studier utanför ett organisatoriskt sammanhang*Humor i ett genusperspektiv*

De tre studierna i den här kategorin belyser humor ur ett könsmaktperspektiv. Här analyseras exempelvis hur kvinnor och män: 1) skapar skämt, 2) skojar om kvinnor och män och 3) upprätthåller myten om kvinnornas bristande förmåga att uppfatta och utöva humor (Ohlsson 1999). Vidare belyses skämtets roll som en byggnadssten i konstruktionen av könsidentiteten och det undersöks hur verbala skämt bidrar till att skapa och förmedla en könsidentitet (Ohlsson 2003). I Söderlunds genusstudie (2012) analyseras hur rollerna fördelas mellan kvinnor och män i det svenska humoristiska TV programmet ”Parlament”. Studiens utgångspunkt är antagandet om att en ojämn könsfördelning i offentliga sammanhang kan ha betydelse för hur humorroller konstrueras.

Humor och åldrande

I denna kategori inkluderas undersökningar som studerar humor och åldrande. Den första av de tre studierna, behandlar bland annat äldre kvinnors erfarenheter av humorns betydelse och användning när det gäller att upprätthålla både fysiskt och mentalt välbefinnande. Här finns en intention att fånga humorns välgörande effekter i ett längre tidsperspektiv, under friska perioder och sjukdomsperioder samt under perioder av avlönat arbete respektive icke betalt hemarbete (Forssén 2007). Den andra

studien som räknas till denna kategori utfördes på en grupp av äldre HBTQ-personer som är aktiva på två svenska ”datingforum” på Internet. Fokus ligger på humoristiska inslag i självberättelser/självpresentationer samt självgäck när dessa relaterades till åldrande och ålderstecken (Jönson & Siverskog 2012). Den tredje publikationen utgörs av en litteraturstudie om humorns betydelse för hälsa och välbefinnande i allmänhet (Cernerud & Olsson 2004). I denna studie diskuteras huruvida humor kan ses som en salutogen faktor för hälsa eller inte.

Sammanfattning

Våra resultat tyder på att den humorforskning som har genomförts i arbetslivssammanhang, i huvudsak kan delas in i två kategorier av studier. Den första kategorin omfattar studier om humorns roll, betydelse eller funktioner i arbetssituationer som vi beskriver som emotionspåfrestande. Särskilt gäller detta för arbetsförhållanden som är karakteristiska för yrkesgrupper som ständigt exponeras för oförutsägbara och potentiellt riskfyllda händelser. Här ingår till exempel yrkesgrupper som patrullerande poliser och soldater som tjänstgör i krigsdrabbade länder men även vardagliga situationer på arbetsplatsen där känsloutbrott av olika slag kan komma att bryta vanemässiga rutiner. Den andra studiekategorin omfattar undersökningar som fokuserar på arbetssituationer karakteristiska för svenska arbetsplatser som bland annat består av medarbetare som är andraspråkstalare. Dessa studier fokuserar på den kommunikativa situationen som kan försvåras av möjliga missförstånd och följer av dessa, som till exempel generande situationer. Integration av andraspråkstalare på en arbetsplats kan också vara en känsloladdad och krävande situation. Båda ovan beskrivna kategorier pekar på humorns eventuella positiva funktioner i de aktuella arbetssituationerna och i vidare mening kan humor ses som en adaptivstrategi.

Därtill har vi identifierat följande studier genomförda i en organisatorisk kontext men som inte kan kategoriseras som arbetsplatsstudier: en humorstudie av utlandsfödda barn i klassrumsinteraktioner, en studie av interaktion mellan personal och pojkar på behandlingshem och avslutningsvis tre explorativa studier som kartlägger mer generella uppfattningar om humor, detta inom: svensk köttindustrin, inom vårdsektorn och en studie utan någon specifik uttalat sammanhang.

Bland studier som saknar organisationssammanhang men är sociologiskt relevanta har vi identifierat två kategorier av humorstudier: humor och genus och humor och åldrande. Humor och skämt har belysts i syftet att åskådliggöra hur rådande genusstrukturer gestaltas och upprätthålls genom skämt och humor. Endast i denna kategori av artiklar ställs frågor som explicit rör humor i relation till etablerade maktstrukturer inom organisation och i samhället. Här finns en intention att konkretisera hur könsmaktordningen återspeglas i skämt dvs. hur skämtet framställer kvinnor som naturligt olika och underlägsna män. Studierna om humor och åldrandet avspeglar dels ett intresse för humorns potential att minska obehagliga känslor som skam och andra generande känslor när vi avslöjar svagheter som gör oss sårbara i interaktion med andra och dels när vi behöver stöd för att hantera besvär som associeras med ålderdomen.

Vilka teoretiska angreppsätt har använts?

Av vår analys framgår att följande teoretiska angreppsätt har använts i artiklarna: den kognitiva ansatsen inklusive lingvistiska teorier och modeller (inkongruensteori), avspänningsteori och en Goffmaninspirerad ansats samt kombination av flera teoretiska perspektiv. Ett par studier analyseras utifrån ett sociologiskt perspektiv och avslutningsvis finns flera studier där olika former av diskursanalys används.

Anknytning till kognitiva teorier

Två av de sjutton studierna har sin utgångspunkt i ett kognitivt humorteoretiskt perspektiv och inkluderar olika typer av lingvistiska- och inkongruensteorier. Meisiek och Yao (2005) definierar humor som något skrattretande eller absurt, ologiskt som är avsett att framkalla skratt eller glädje, ofta visad i överdrifter eller underdrifter, vilket kan härledas till inkongruensteori. Meisieks och Yaos analys går ut på att identifiera skämtsamma inslag (inkongruenser) i berättelser som skapas i syfte att bearbeta och artikulera starka emotioner, i synnerhet på arbetsplatser där personliga relationer är distanserade. Meisiek och Yao lyfter därmed fram psykologiska och sociala aspekter av humor. Författarnas ambition var att utveckla en "the social sharing of emotion" (SSE) modell genom att fokusera på humorns roll i modellen och även på modellens betydelse för utveckling av humoristiska berättelser.

Ohlsson (2003:76) utgår från sociolingvistiska humorteorier och modeller som Raskin (1985) och Attardo (1993) utarbetat såsom begreppen humorkompetens och humorperformans. Humorkompetens har alla människor även de som inte veckat ha sinne för humor men det finns en skillnaden i vilken grad de uttrycker sin kompetens, vilket i sin tur är avhängigt hierarkier och andra kontextuella faktorer. För att besvara frågan "vad det är som gör en text rolig" används i artikeln lingvistiska teorier. Svaret är inkongruens eller kollision mellan minst två mänskliga regelsystem, som behöver ett tredje regelsystem som överbryggar och förklarar de första två samt ett viss mått av överraskning. Även Andersson (2009) utgår från Attardos (1993) lingvistiska språkkompetens och Hymes (1964:277) kommunikativa kompetens som står för den kunskap som individen tillägnat sig under socialisationsprocessen dvs. kunskap om när man kan tala, med vem, var och på vilket sätt, i sin fallstudie av andraspråkstalare i arbetslivet. Dessutom använder Andersson (2009) Hays (2000) taxonomi där skämt delas in i olika kategorier efter sin funktion i samtal.

Anknytning till avspänningsteorier

Forsséns (2007) studie har bland annat sin utgångspunkt i psykologisk forskning som påvisar starka samband mellan humor och självförtroende, skicklighet att lösa problem och fysiologiska processer som inverkar på människans hälsa. Forssén tolkar humor som en resurs som individen kan mobilisera vid olika påfrestande situationer i olika livsfaser. Sinne för humor, antas utgöra en del av personligheten som kan nyttjas vid påfrestande situationer.

Kombination av flera teoretiska perspektiv

I Olssons et al. (2000; 2002) studier definieras humor som en medfödd förmåga som under olika omständigheter kan utvecklas mer eller mindre. Eftersom humorsinnet varierar från person till person, och är en aspekt som är svår att påverka, lägger Olsson et al. stor vikt vid sociokulturella och etiska premisser samt de villkor som inverkar på hur humor kommer att utvecklas hos en individ. Dessa faktorer är, enligt författarna, avgörande för vad humor är eller hur humor ska uppfattas. Humor kan vara upphov till både positiva och negativa effekter beroende på hur den förstås och för att förstå den krävs kognitiv kompetens. Olssons et al. betonar humorns komplexa och svårdefinierade natur och vikten av att behandla humor utifrån olika infallsvinklar. De förespråkar tillämpning av alla tre grundläggande teorier (avspännings teori, inkongruens teori och dominans teori) eftersom empiri är svårt att tolka utan varierande analysverktyg. Cernerud och Olsson (2004) har också kombinerat olika teoretiska uppfattningar om humor när de diskuterar humorns betydelse för hälsa i allmänhet. Humor lyfts här fram som en bland flera faktorer vilka kan orsaka och vidmakthålla hälsa på olika nivåer

Granèr (2014) har i sin studie av polishumorerna använt huvudsakligen ett resonemang som har koppling till avspänningsteori och i analysen beskrivs humor som en strategi för att hantera krävande och stressfulla situationer. Kognitiva teorier används här implicit för att diskutera skämtets form och innehåll. Vidare används en rad sociologiska begrepp såsom socialisation, konflikt, fördelning av makt och status, i kombination med socialpsykologiska begrepp som yrkesidentitet och gruppsammanhållning för att identifiera och tolka humorerna olika funktioner.

Sociologiska perspektiv på humor

I tre av artiklarna behandlas humor utifrån en tydlig sociologisk ansats. I Jönsons och Siverskogs studie (2012) tolkas humor som en av de aktiviteter vilka ingår i Goffmans dramaturgiska koncept (1959). Humor betraktas här som en intrycksstyrningsteknik som äldre personer tillämpar i självpresentationer på s.k. dejtingsajter. Humor används i syfte att bevara status i " dejting rummet " genom att skämta om de rådande normer som omger åldrandet. Genom att skämta om ålder och utseende i presentationen uppfattas deltagarna vara ärliga i forumet och förmedla en " sann " bild av sig själva, dvs. de bryter inte mot forumets spelregler. Att skämta om åldrandet innebär i sammanhanget att uppvisa självmedvetenhet, utvecklad personlighet, sinne för humor och självdistans.

Strömberg och Karlsson (2009) utgår i stället från Mulkays (1988) begrepp *humoristisk diskurs* dvs. att humor skapar och främjar tvetydighet som i sin tur kan generera motsägelser och kontrastfulla tolkningar. Humor antas i sociala sammanhang å ena sidan underlätta gruppintegration och gruppsolidaritet och å andra sidan underlätta motstånd och särskiljning från andra grupper. I motsats till Mulkay, ser Strömberg och Karlsson (2009) dock inte ren och tillämpad humor som två åtskilda kategorier utan snarare som ett kontinuum. Vidare används Ackroyds och Thompsons (1999) tre (överlappande) typer av tillämpad humor; pajas (*clowning*), retande (*teasing*) och

satir (*satire*) i analysen. Studien påvisar hur humor kan underlätta gruppssammanhållning och skapa gruppssolidaritet, samtidigt som den kan skapa motstånd mot ledningen och differentiering av olika grupper. I likhet med Strömberg och Karlsson (2009) tar även Weibulls och Karlssons (2012) artikel avstamp i Mulkays (1988) dualistiska syn på humor men här menar författarna att humor också kan fungera som en befrielse från olika stressfaktorer och anspänningar. I relation till Ackroyds och Thompsons (1999) resonemang om hur skämt kan spela på de motsägelser och paradoxer som organisatoriska livet är fullt av, framhåller författarna att humor och skämt ofta är ett förbisett uttryck för radikalism i organisationer.

Diskursanalys av humor

Sex publikationer utgörs av diskursanalyser utifrån olika perspektiv. Čekaitės och Aronssons (2004) klassrumsstudie tar sin utgångspunkt i Bakhtins teoretiska resonemang om humor. När barnen retas, skämtar och gör parodi på sina lärare i klassrummet, ses detta som ett uttryck för kritiska kommentarer om ”det dagliga livet”. Skämt definieras som ”allt som provocerar deltagarnas skratt eller leder till verbala bekräftelser av skrattretande material”, dvs. humorprodukter. En skämtsamt händelse kan, i Čekaitės och Aronssons klassrumsstudie, exempelvis vara ett misslyckat försök att läsa en text eller uttala ett ord, vilket inbjuder till fnittrande eller skratt hos lyssnarna. Humor kan också omkullkasta normativa förväntningar och därmed avslöja vilka sociala normerna som egentligen är rådande. Utifrån nämnda socialkonstruktivistiska perspektiv på humor och skämt, görs en diskurspsykologisk samtalsanalys av det inspelade materialet i klassrummen. Även Gradin Franzén och Aronsson (2013) analyserar skämthändelser men utgår istället från Billigs (2005) dualistisk syn på humor som skiljer mellan disciplinär humor som hjälper till att upprätthålla sociala normer och rebellisk humor som är normbrytande. Analysen utifrån Billigs diskursiva modell synliggör humorns makt att samtidigt störa ordningen och skapa ordning på behandlingshemmet för unga pojkar.

Kangasharjus och Nikkos studie (2009) definierar skratt som ett kontextuellt och emotionellt beteende inom organisationer och skratt ska därför studeras i sin naturliga miljö, för att man ska kunna förstå dess betydelse (Bergsons 1900/2008). I studien ses humor och skratt som känslomässigt underbyggda aktiviteter som gemensamt konstrueras i interaktionsprocessen mellan medarbetare och deras chefer. På det inspelade materialet görs en konversationsanalys i syfte att åskådliggöra *hur* humor och skratt används strategiskt vid formella möten i organisationer.

Nelson (2014) gör en diskursanalys utifrån ett funktionellt perspektiv, där humor och svordomar likställs med språk. Diskurser ses som sociala och kulturella fenomen vilka bestämmer vårt sätt att kommunicera och hur vi använder språket i naturligt förekommande tal. Humor bedöms som en viktig del i vardagliga samtal för att bygga och underhålla relationer och teamkänsla. Samtidigt framhålls humorns kulturella och gruppsspecifika karaktär, vilket innebär att ett skämt riskeras att misstolkas eller missförstås. Diskursanalysen kombineras i studien med Tajfels och Turners (1986) sociala identitetsteori om intergrupprelationer och gruppprocesser. I artikeln görs anta-

ganden om att medarbetare med svenska som modersmål och medarbetare med svenska som andraspråk, talar och skämtar utifrån skilda språkdiskurser.

Avslutningsvis inkluderar översikten två diskursanalytiska genusstudier. Ohlsson (1999) utgår från ett Bakhtinianskt perspektiv på humor som i likhet med genus ses som historiskt konstruerad och i stor utsträckning bestämd av de kulturella koder som råder i det samhälle där man växer upp. I artikeln belyser Ohlsson hur det på en strukturell nivå finns dominerande föreställningar om humor och kön likväl som på en interaktionsnivå och hur humor kan bibehålla likväl som kullkasta genusrelationer. Diskussion förs om humor och skämt som en manligt kodad domän och olika kommunikationssituationer analyseras i termer av makt, status, ansvar utifrån existerande institutionella hierarkier. Även Söderlund (2012) har ett genusperspektiv i sin diskursiva samtalsanalys av humorpanelers konversationer i TV programmet "Parlamentet". Humor definieras här som ett gruppfenomen och Söderlund undersöker hurvida antalet män respektive kvinnor i de olika humorpanelerna har betydelse för vem och vad som uppfattas som mest humoristiskt i programmen.

Sammanfattning

De tre grundläggande humorteorier (kognitiv, dominans- och avspänningsteori) har i få fall använts i sin renodlade form, istället kombineras de med teorier från andra forskningsområden, bland annat psykologi och sociologi. I en av studierna definieras humor med utgångspunkt i inkongruensteori men försök görs att utveckla en existerande psykologisk modell, SSE, genom att integrera humor i modellen. Studie pekar på en sådan möjlighet. Det kognitiva inslaget återfinns i de flesta fall där humoristiska texter och skämt studeras, något som kan tolkas som ett uttryck för de kognitiva teoriernas sammankoppling med humorns egentliga natur (Mulkay 1988). Detta gör en kognitiv teori användbar oavsett vilka syften som underbygger ett humoristisk yttrande.

I en studie kan begreppet humor implicit relateras till avspänningsteori och humor tolkas i ljuset av sina positiva funktioner. Exempelvis används humor till att hantera en rad problem som kan uppstå i arbetslivet, så väl som i privatlivet oberoende av ålder, utbildning eller klass. Samtidigt visar andra studier på humorns disciplinära karaktär och subversiva funktion.

I den större andelen av artiklarna används mer sociologiska perspektiv såsom konstruktivistiska angreppssätt, diskursanalys och Goffmans begreppsapparat. Att diskursanalytiska angreppssätt dominerar artiklarna som ingår i litteraturöversikten, kan till viss del förklaras med att humor uppfattas som en del av kommunikationen och i vissa fall likställs med språk. De diskursanalytiska studierna fokuserar dock inte enbart språket utan även det sociala sammanhang i vilket människor interagerar. Med andra ord används diskursanalys för att analysera lingvistiska strukturer i skämten men också vad humorn "gör" i olika interaktionssammanhang.

Vilka forskningsmetoder används?

Det vanligaste metodologiska tillvägagångssättet, oberoende av forskningsdisciplin, är kvalitativt. Datainsamlingsmetoderna deltagande observationer, intervjuer samt analys av dokument, videoinspelningar eller media, är mest framträdande i vårt analyserade material. Nedan beskrivs resultaten av analys med avseende på forskningsmetoder i publikationerna.

Etnografi

Fem av publikationerna har vi kategoriserat som etnografiska, vilka samtliga har genomförts i en organisatorisk kontext. Strömberg och Karlsson (2009) gjorde en fältstudie på en köttförpackningsavdelning, där deltagande observationer och intervjuer var de huvudsakliga metoderna för empirinsamling. Fältanteckningar och intervjuer analyserades sedan med en "grounded theory-inspirerad" analysmetod. Även Anderssons (2009) respektive Nelsons (2014) studie av interkulturell kommunikation på arbetsplatser, utgör etnografiska fallstudier. Nelsons (2014) gjorde en etnografisk fallstudie med hjälp av observationer, röst- och videoinspelningar och intervjuer och på det insamlade materialet gjordes en diskursanalys, utifrån en sociolingvistisk och kommunikationsetnografisk ansats. Analytiskt fokus låg på skämthändelser av olika slag som återfanns i interaktionen mellan medarbetarna på arbetsplatsen. I Anderssons (2009) fallstudie på ett svenskt sjukhus utgörs empirin av intervjuer, observationer, fältanteckningar och cirka 80 timmar ljudinspelningar. Intervjuerna genomfördes i syfte att få kontakt med anställda som har annat språk än svenska som modersmål. Efter intervjuerna genomfördes fallstudier med fem av dem som intervjuats tidigare. Under fallstudierna skuggades deltagarna under det dagliga arbetet och på sjukhuset, både yrkesmässigt och social interaktion. Analysen fokuserade på humoristiska yttrandens funktion i samtalsinteraktionerna.

Gradin Franzén och Aronsson (2013) är en etnografisk studie med fokus på språk och interaktion som genomfördes (utspritt över en tvåårsperiod) på ett särskilt ungdomshem för pojkar. Materialet omfattar ca 30 timmar videoinspelningar, deltagande observationer samt semistrukturerade intervjuer. Samtalsanalysen syftade till att identifiera det som anställda och pojkar på ungdomshemmet själva uppfattade som "skämthändelser" i interaktionerna dem emellan. I likhet med Gradin Franzéns och Aronssons (2013) studie, har Weibulls och Karlssons (2012) studie av "svenska soldaters skämtkultur" också kategoriserats som en etnografisk fältstudie. Empirin består av intervjuer med 26 manliga infanterisoldater, deltagande observation av soldaternas dagliga aktiviteter som informationsmöten och formella och informella samtal med soldater och officerare. Därtill analyseras soldaternas personliga foton och anonyma, humoristiskt präglade satiriska skyltar, affischer, bilder och texter.

Avslutningsvis har vi även placerat Granérs (2014) litteraturstudie som kombinerats med egen tidigare forskning i form av insamlade kvalitativa intervjuer och deltagande observationer här. Materialet analyserades och kategoriserades utifrån humorns funktioner i polisarbetet.

Analys av text och inspelat material (film/TV)

I tre av studierna utgörs empirin av videoinspelningar på skolor och arbetsplatser med fokus på samtalsinteraktioner. Cekaite och Aronsson (2004) gjorde videoinspelningar av vardagliga klassrumsinteraktioner i en mottagningsklass för flykting- och invandrabarn i en svensk skola. Analytiskt fokus låg på samtalen mellan lärare och nyanlända barn och samtalen analyserades med hjälp av diskurspsykologisk konversationsanalys. I Kangasharjus och Nikkos (2009) studie är det istället interkulturella arbetsplatsmöten som videofilmats. Fokus för studien var den verbala och ickeverbala interaktionen mellan mötesdeltagarna och analysen gjordes i form av samtalsanalys.

Söderlunds (2012) genusstudie av det humoristiska TV programmet *Parlamentet* och Jönsons och Siverskogs (2012) äldrestudie placerades också inom denna metodkategori. Söderlund (2012) gjorde en samtals- och multimodalcentrerad analys utifrån ett genusperspektiv av humorpanelernas konversationer i olika program. I Jönsons och Siverskogs (2012) studie består empiri av 276 personliga självpresentationer på två webbaserade dejtingsajter i Sverige. Självpresentationerna är skrivna av 162 män, 88 kvinnor och 26 transkön, i åldrarna 60–81 år. Först gjordes en kvantitativ innehållsanalys av textmaterialet och därefter gjordes en kvalitativ innehållsanalys av självpresentationerna.

Litteraturstudier

Två av humorpublikationerna har kategoriserats som teoretiska studier. Cernerud och Olsson (2004) tar avstamp i diskussionerna om huruvida humor bör betraktas som en salutogen faktor med potential att vara hälsofrämjande och därför ingå i hälsofrämjande interventionsprogram eller inte. Det teoretiska bidraget utgörs av en forskningsöversikt där ett 30-tal vetenskapliga texter om humor inom hälsa, medicin och angränsande områden analyserats. I analysen kategoriseras materialet i olika teman och den korta artikeln avslutas med en teoretisk diskussion om humor som en hälsofrämjande strategi.

Meisiek & Yao (2003) har också en teoriutvecklande ansats där humorteori, teorier om emotional work och teorin om social delning av känslor (SSE) förs samman i syfte att utveckla en teoretisk modell. Först görs en kort forskningsöversikt med särskilt fokus på humorteorier och humorforskning inom organisation och arbetsliv. I nästa steg förs forskning om emotional work in, i syfte att belysa humors funktion och användning vid SSE på arbetsplatsen. Den teoretiska analysen avslutas med utformandet av en teoretisk modell som kan användas i framtida forskning vid emotions-, humor- och SSE-forskning inom organisations- och arbetslivsforskning.

Kvalitativa intervjuer

De två intervjustudier som finns i vårt material, har genomförts inom hälso- och sjukvårdsforskning. Olsson et al. (2002) beskriver sin studie som explorativ och den baseras på 20 intervjuer med personer, som uppfyllde urvalskriteriet ”har sinne för humor”, i åldern 17 till 75 år från samma område i Sverige. Intervjuerna analyserades med ”en modifierad form av grundad teori.” Forssén (2007) i sin tur, intervjuade 20

svenska kvinnorna i åldern 63–83 år som ”var strategiskt utvalda för att representera en variation av arbetsförhållanden i form av betalt och obetalt arbete.” Intervjuerna i Forsséns studie bearbetades med en fenomenologisk analysmetod vars olika steg noggrant beskrivs i artikelns metodavsnitt.

Kombination av kvalitativ och kvantitativ metod

Ohlsson (2003) är den enda av de 17 studierna där kvalitativt och kvantitativt angreppssätt har kombinerats och därför baseras på två empiriska material. Det första materialet består av ett drygt 20-tal videoinspelningar av gruppsamtal mellan elever i skolmiljö. Grupperna som består av elever från skolår 3 och skolår 7 är både enkönade och blandade och samtalen sker utan vuxna närvarande. Det andra materialet består av en enkätundersökning som genomfördes för att ytterligare belysa skillnaden mellan flickor och pojkar i fråga om det skämtande som framkom i samtalsmaterialet. Enkäten ”Vad tycker vi är roligt?”, besvarades av 112 unga vuxna, lika många kvinnor som män. Enkätens analytiska fokus låg på kulturella koderna för när och huruvida det är män eller kvinnor som upplevs som roliga. Vidare analyserade också om det fanns några skillnad mellan kvinnornas och männens svar i enkäten (Olsson et al. 2000).

Enkätstudier

Olsson et al. (2000) har en kvantitativ ansats och har genomfört en explorativ enkätundersökning. Enkätfrågorna var öppna av typen; ”Vad ser du som humor?” och ”Används humor inom hälsovården?”, i syfte fånga beskrivningar av humorupplevelser inom hälso- och sjukvården. Studien omfattade tre grupper av deltagare: patienter, anställda inom hälso- och sjukvård samt personer utan anknytning till hälso- och sjukvården, totalt 802 deltagare. Svaren på frågor om upplevelser av humor i hälso- och sjukvården kategoriserades och analyser genomfördes för att hitta en möjlig koppling mellan humor och olika omvårdnadsvariabler.

Sammanfattning

Vi kan konstatera att observationer och intervjuer är de vanligaste empiriinsamlingsmetoderna. Dataanalyserna utgörs företrädevis av textnära, lingvistiska analyser utifrån olika diskursanalytiska perspektiv alternativt fenomenologisk textanalys. En av forskarna har även genomfört en enkätstudie som komplement till sitt inspelade material för att på så sätt styrka sina resultat och slutsatser. Endast en studie bygger enbart på kvantitativt empiriskt material. Till sist har vi funnit två litteraturstudier var av en har en teoriutvecklande ansats.

Vilka är de centrala forskningsresultaten?

Vid genomgång av forskningsresultaten i artiklarna har följande teman identifierats: *humorfunktioner* (hälsofrämjande funktion, normbrytande funktion, smörjmedelsfunktion och emotionshanteringsfunktion) *humorformer och humoruttryck* samt *humor och genus*.

Humorfunktioner

Hälsofrämjande funktion

Även om det inte finns ”konkreta bevis” för att humor leder till bättre fysisk hälsa och livslängd, framhåller Forssén (2007) att humor likväl är att betrakta som en salutogen faktor som kan ge och vidmakthålla hälsa. Humor kan generellt öka människans välbefinnande genom att: förstärka vitalitet, lindra ensamhet i ett svårt äktenskap, främja avkoppling, uppleva sitt förvärvsarbete mer positivt och hjälpa att utstå fysisk smärta (Forssén 2007). Vidare understryker forskningsresultat att det finns ett positivt samband mellan humor och upplevd tillit i vården, under förutsättning att humorn används tillsammans med ett stort mått av empati. Likaså är humor den viktigaste komponenten när information om hälsa ska kommuniceras framgångsrik, exempelvis till elever på skolor (Cernerud och Olsson 2004; Olson et al. 2002).

Normbrytande funktion

Humorn har också en normbrytande funktion och dubbel natur, då den temporärt och samtidigt kan: bekräfta eller bryta rådande socialordningar och underminera hierarkier, disciplinera likväl som göra motstånd, befästa och bryta gränser (Andersson 2009; Granér 2014; Grandin, Franzén & Aronsson 2013; Weibull & Karlsson 2012). Humor förmedlar vidare vad som är acceptabelt beteende genom att ange ideal- och förbudsnormer på en arbetsplats eller grupp (Granér 2014). På liknande sätt kan barn i en skolkontext utnyttja skämthändelser genom att härma läraren, det vill säga inta lärarrollen på ett lekfullt sätt, och på så vis undergräva hierarkin i klassrummet (Čekaitė & Aronsson 2004). Humor kan också användas för att åskådliggöra missnöje med t.ex. arbetsuppgifter, statuskillnader eller en frustration över upplevda missförhållanden (Weibull och Karlsson 2012).

Till skillnad från humor som normbrytande i en organisatorisk kontext, visar Jönsson och Siverskog (2012) att humor samtidigt kan omstörta och konservera samhälls-ideal om exempelvis ålder, utseende och kön i andra sammanhang. På dejtingsajterna, kan de äldre annonsörernas humoristiska och självkritiska kommentarer samtidigt ifrågasätta och reproducera stereotyper om samhälls-ideal ”åldersnormer” om ”en perfekt kropp” eller vad som är ”lämplig ålder för dejting och sex”, genom att personerna tvingas förhålla sig till rådande sociala normer om åldrande.

Smörjmedel

Humor har positiva funktioner i det sociala samspelet och kan fungera som ”ett smörjmedel” i sociala interaktioner (Meisiek & Yao 2005). Anderson (2009) benämner detta som humorns solidaritetfunktion, dvs. humor skapar eller förstärker banden mellan två personer eller inom en grupp. Goda relationer på arbetsplatsen främjas således om det finns en strategisk användning av skämt, komplimanger, berättelser, svordomar och hälsningar (Nelson 2014). Granér (2014) fann att även inom polisyret underlättar humor ömsesidig förståelse och kamratskap, gränssättning, normbildning, feedback och konflikthantering. Skratt i likhet med humor, kan skapa kollegialitet, hjälpa till att göra arbetet mer positivt i problematiska eller motstridiga si-

tuationer och förbättra genomförandet av uppgift och att uppnå mål i organisationen (Kangasharju & Nikko 2009). Lekfullhet och humor kan också vara ett smörjmedel för att underlätta inläring av olika slag, bildandet av en inlärningsgemenskap, lekzoner och skapa time out (Čekaitė & Aronsson 2004).

Emotionshantering

Resultaten visar att humor kan underlätta delning av svåra känslor mellan arbetskamrater (Meisiek & Yao 2005). Skratt som initieras av gruppmedlemmar själva, kan vara en resurs för att minska spänning i utmanande situationer som svåra uppgifter eller behandling av känsliga ämnen i arbetsgruppen (Kangasharju & Nikko 2009). Humorns psykologiska funktioner i form av försvar och hanterande av känslor stöds också av Anderssons (2009) forskning.

Humorformer och humoruttryck

Humor kan uttryckas på olika sätt såsom humoristisk konst, humoristiska ordlekar, situationskomedi och politisk satir (Olsson et al. 2000). I Strömbergs och Karlssons (2009) studie använde köttförpackarna sig i huvudsak av humoruttryck som: verbala skämt, fysisk skämtpraxis, clowning, smeknamn och satir i den dagliga interaktionen. Čekaites & Aronssons (2004) klassrumstudie pekar på humor i form av "lek med ord" och "rolltagning" (t.ex. härma *läraren*). Gemensamt för de tre ovanstående artiklarna är att det är *forskarna* som i sin empiri identifierat och namngett de olika humoruttrycken. I Olssons et al. (2002) studie är det istället *respondenternas* egna benämningar och val av humoruttryck som utgör resultatet. Utifrån respondenternas svar är: skratt, lycka, oförutsedda händelser/situationer de vanligaste sätten att definiera humor.

Humor och genus

Forskningen visar att det finns socialt konstruerade skillnader mellan könen när det gäller humor. Söderlunds (2012) resultat visar exempelvis att kvinnor och män har olika förväntningar på sig i frågan om "vem som är roligast". Graden av uppmärksamhet som gavs till kvinnor respektive män i TV-programmet *Parlament*, återspeglar dessa förväntningar då kvinnornas skämt inte resulterar i så mycket skratt och uppmärksamhet från övriga i panelen som männens försök att vara humoristiska gjorde. När Ohlsson (2003) i sin tur, ombad män och kvinnor att namnge, i deras tycke, humoristiska män och kvinnor, visar resultaten att män endast nämnde roliga män, medan kvinnor nämnde roliga män *och* kvinnor. En annan tendens var att kvinnorna i studien, nämnde endast ett fåtal roliga kvinnor kända från media medan de namngav många roliga kvinnor från deras egen vardag. Detta stöds av Ohlssons (1999) studie, vars resultat pekar på att flickor och kvinnor varken kommer till tals eller skämtar offentligt på samma sätt som pojkar och män. Samtidigt konstaterar Forsséns (2007) att humor är viktigt för kvinnor, oavsett ålder, utbildning eller klass men att det finns en stereotyp uppfattning om att "män är de som skämtar" medan "kvinnor är de som roas". En förklaring till ovanstående resultat kan vara att män och kvinnor har socia-

liserats in i rådande och makt- och statusrelationer i samhället, även ifråga om humor (Ohlsson 2003; 1999).

Sammanfattning

Resultatet i de svenska artiklarna visar på humorns olika aspekter. Humor kan uttrycka mycket specifika former av kontroll, könsstereotyper och makt men samtidigt utgöra små ”platser av motstånd” mot maktstrukturer. Framförallt kan humor bidra till att bryta rådande socialordningar och underminera hierarkier och makt. Humorns normbrytande funktioner återfinns explicit i genusstudierna men kan även ses i flera av publikationernas resultat. Humorns ”smörjmedelsfunktion” i det sociala samspelet mellan människor återfinns också i flera av studiernas resultat. Humorns känslöhanterade funktion, exempelvis gemensamma skratt som lindrar stress och skapar band i grupper och humor som viktigt hjälpmedel vid insocialisering och lärande av gruppmedlemmar har hittats. Avslutningsvis framhålls det i några av de analyserade publikationerna att humor är en faktor som kan orsaka och vidmakthålla hälsa och därmed kan förstås som en salutogen faktor.

Diskussion

Med utgångspunkt i ovanstående analys och resultat, har vi kunnat urskilja fyra diskutabla områden, i relation till internationell humorforskning: 1) överrepresentation av studier som fokuserar på humorns positiva funktioner; 2) brist på jämförande studier som kan påvisa kontextuella variationer 3) brist på teoriutvecklande studier 4) överrepresentation av kvalitativa forskningsansatser.

För det första kan vi konstatera att humorforskningen som ingår i denna litteraturoversikt, har i huvudsak en funktionalistisk ansats. Exempelvis, studeras humorfunktioner i emotionell påfrestande situationer som integrationsprocesser på arbetsplatser och humorns hälsofrämjande funktion. Det gemensamma för dessa studier är att de främst lyfter fram humorns positiva funktioner såsom emotionshantering, socialt smörjmedel, gruppförstärkande och avstressande funktioner. Humors subversiva funktioner har i mindre omfattning explicit studerats inom ramen för studier som fokuserar på könsaspekter och hierarkiska maktrelationer samt hur humor kan användas i syfte att inkludera eller exkludera i en arbetsgrupp. Studier som enbart studerar humors negativa funktioner såsom makt, kontroll och exkludering har inte påträffats.

Det förhållandevis ensidiga närmandet till humor som även återfinns i internationell humorforskning (jfr Westwood & Johnston 2013) riskerar att reducera humorns komplexitet och på sikt befästa och fortsätta utveckla en ytlig bild av humor. Denna utveckling kan i sin tur bidra till att gamla fördomar om humor som ett oseriöst inslag i arbetsliv och organisationer fortlever. Tendensen att bortse ifrån humorns inbyggda komplexitet och/eller risken att instrumentalisera humor (Westwood & Johnston 2013: 234), kan möjligen förhindras genom att forskningen mer fokuserar på humorns dualistiska natur (Mulkays 1988; Berger 1997) och humorns negativa funktioner (Holmes 2000; Reid & Riemenschneider 2004). Humor har potential att

i olika organisationskontexter synliggöra paradoxer och kontroverser som kan påträffas i t.ex. ledningen, organisationsbeteende, policy och regler. Humor kan med andra ord tillföra nya föreställningar och alternativa "världar" (jfr Berger 1997) som i sin tur öppnar upp för intressanta diskussioner. Exempelvis kan studier av mellanchefernas erfarenhet av humor och tillämpning av humor vid möten och i andra sammanhang belysa humorn utifrån en position som har insyn i två olika världar, dvs. både i relation till underordnade och överordnade i organisationen. När det gäller humorns negativa effekter kan till exempel studier av humor i organisation och ledning ur ett genusperspektiv vara intressanta då det finns internationell forskning som pekar på skillnader mellan kvinnor och män i hur de använder humor som ett manipulativt medel för att positionera sig i organisationer (se Holmes 2000).

För det andra har en brist på jämförande studier som påvisar kontextuella variationer identifierats, bortsett från en studie som explicit jämför humordiskurser i två olika kontexter (Weibull & Karlsson 2012). I övrigt verkar jämförande humorstudier av exempelvis olika organisationstyper och organisationskulturer vara outforskade i Sverige, till skillnad från internationell humorforskning (Lynch 2009, 2010; Korczynski 2011; Fine & Soucey 2005; Porcu 2005). Huruvida humor skiljer sig åt "back stage" respektive "front stage" i en organisation (Cain 2012; Richards 2010) eller i relation till olika ledarskapsstilar och dess betydelse för hur humor uppfattas och tar sig uttryck hos medarbetarna på en arbetsplats (Avolio, Howell & Sosik 1999; Holmes 2007; Hurren 2006; Thomson 2010) är ytterligare exempel på fenomen som *inte* har undersökts i svenska förhållanden.

För det tredje har de teoretiska angreppssätten mer eller mindre kombinerats i artiklarna för att belysa humorns olika aspekter vilket avspeglar humor som ett mångfacetterat och tvärvetenskapligt fenomen. Detta styrker antaganden om att de olika humorteorierna inte står emot varandra, utan i de flesta fall kan kombineras (Billing 2005). Samtidigt har det inte i de studerade artiklarna explicit diskuterats hur de olika teoretiska perspektiven förhåller sig till varandra, istället behandlas humorns mångsidighet snarare som något underförstått, vilket är en tendens som kan avläsas även i internationell humorforskning (Lynch 2009; Billing 2005; Westwood & Johnston 2013). Det finns likväl två studier med teoriutvecklande ansats, där humor ställs i relation till psykologiska modeller och till teorier inom folkhälsovetenskap.

Flera av studierna har en diskursanalytisk ansats som övervägande behandlar humor som en del av kommunikation och därmed likställs med språk. Analyserna utgörs av textnära lingvistiska ansatser såsom samtalsanalys vilket kan förklaras av att flera av studierna har gjorts inom kommunikations- och språkstudier. Kritisk diskursanalys och Foucaultinspirerade analyser, vilka skulle kunna inbjuda till intressanta humorteoretiska diskussioner, har vi emellertid inte funnit.

För det fjärde finns det en överrepresentation av kvalitativa forskningsansatser men få av dem har explorativ karaktär vilket kan te sig något oväntat. Mot bakgrund av detta verkar det finnas ett behov av att genomföra fler explorativa och teoriutvecklande kvalitativa studier såväl som fler kvantitativa studier.

Avslutningsvis kan vi konstatera att det finns likheter mellan internationell och

svensk humorforskning främst i frågan om vad som studeras och vilka diskussioner som förs. Vi tolkar dessa likheter som ett uttryck för en samtida vetenskaplig diskurs i vilken svenskt såväl som internationellt forskarsamhälle ingår. Att studera humor i svenska organisationer och i arbetslivssammanhang är berättigt med tanke på att humor bestäms av de sociala kontexter i vilka den återfinns. Vidare kan det fastställas att det finns en mängd humorforskning gjord, företrädesvis i USA, men resultaten är inte direkt överförbara till svenska organisatoriska kontexter, eftersom resultaten präglas av tidigare nämnda kulturella och geografiska skillnader (Kalliny, Cruthirds, & Minor 2006; Mak, Liu & Deneen 2012). Med utgångspunkt i de slutsatser som framgår av denna forskningsöversikt, ser vi ett fortsatt behov av humorforskning inom svenskt organisation- och i arbetslivssammanhang. Ytterligare en anledning till att utveckla humorforskning i Sverige är forskningsresultat (Andersson, et al. 2010) som visar att arbetstillfredsställelse, för individer i svenska organisationer, inte bara är kopplat till att vara eftertraktad, ha stimulerande arbetsuppgifter och få erkännande. Det är minst lika viktigt med goda mänskliga relationer och att det finns plats för humor och skratt.

Referenser

- Ackroyd, S. & P. Thompson (1999) *Organizational misbehaviour*. London: SAGE
- Albrow, M. (1997) *Do organizations have feelings?* London: Routledge.
- Andersson, I., A. Hedlund & G. Rosén (2010) "Är dagens arbeten attraktiva? Värderingar hos 1 440 anställda", *Arbetsmarknad & arbetsliv* 16(4):31.
- Andersson, H. (2009) *Interkulturell kommunikation på ett svenskt sjukhus: Fallstudier av andraspråkstalare i arbetslivet*. Uppsala: Uppsala universitet
- Attardo, S. (2008) "A primer for linguistics humor", 101–155 i V. Raskin (red.) *The primer of humor research*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Attardo, S. (1993) "Violation of conversational maxims and cooperation: The case of jokes", *Journal of pragmatics* 19(6):537–558.
- Avolio, B.J., J.M. Howell & J.J. Sosik (1999) "A funny thing happened on the way to the bottom line: Humor as a moderator of leadership style effects", *Academy of management journal* 42(2):219–227.
- Bakhtin, M.M. (1991) *Rabelais och skrattets historia: François Rabelais' verk och den folkliga kulturen under medeltiden och renässansen*. Gråbo: Anthropos.
- Bakhtin, M.M. (1968) "The role of games in Rabelais", *Yale French studies* 41(41):124–132.
- Baker, W.F. & M. O'Malley (2008) *Leading with kindness*. London: Amacom.
- Berger, P.L. (1997) *Redeeming laughter: The comic dimension of human experience*. New York-Berlin: Walter de Gruyter.
- Bergson, H. (2008) *Laughter: An essay on the meaning of the comic*. Maryland: Arc Manor Rockville.
- Billig, M. (2005) *Laughter and ridicule: Towards a social critique of humour*. London: Sage.

- Billig, M. (2001) "Humour and hatred: The racist jokes of the ku klux klan", *Discourse & society* 12(4):267–289
- Bloch, C. (2012) *Passion and paranoia: Emotions and the culture of emotion in academia*. Farnham Surrey: Ashgate.
- Boskin, J. (1997) "History and humor", 17–27 i: J. Boskin (red.) *The humor prism in 20th-century America*. Detroit: Wayne State University Press.
- Bryman, A. (2011) *Sambällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Bryman, A. (1984) "Organization studies and the concept of rationality", *Journal of Management Studies* 21(4):391–408.
- Cain, C.L. (2012) "Integrating dark humor and compassion identities and presentations of self in the front and back regions of hospice", *Journal of contemporary ethnography* 41(6):668–694.
- Castell, P.J. & J.H. Goldstein (1976) *Social occasions of jokes: A cross cultural study*, 183–197 in A.J. Chapman & H.C. Foot (red.) *It's a funny thing, humor*. Oxford: Pergamon Press.
- Cernerud, L. & H. Olsson (2004) "Humour seen from a public health perspective", *Scandinavian journal of public health* 32(5):396–398.
- Cetola, H.W. (1988) "Toward a cognitive-appraisal model of humor appreciation", *Humor: International journal of humor research* 1(3):245–258.
- Cekaite, A. & K. Aronsson (2004) "Repetitions and joking in children's second language conversations: Playful recyclings in an immersion classroom", *Discourse studies* 6(3):373–392.
- Chapman, A.J. & H.C.
- Chapman, A.J. & N.J. Gadfield (1976) "Is sexual humor sexist?", *Journal of communication* 26(3):141–153.
- Clegg, S.R. (2002) *Advances in organization studies: Management and organization paradoxes*. Amsterdam: Benjamins Publishing Company.
- Collinson, D. (2002) "Managing humor", *Journal of management studies* 39(3):269–288.
- Cooper, D.C. (2008) "Elucidating the bonds of workplace humor: A relational process model", *Human relations* 61(8):1087–1115.
- Davies, C. (2002) *The mirth of nations*. New Jersey: Transaction Publication.
- Davis, M.S. (1995) "The sociology of humor: A stillborn field", *Sociological forum* 10(2):337–339.
- Douglas, M. (1975) *Implicit meanings: Essays in anthropology*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Duncan, W.J. (1985) "The superiority theory of humor at work: Joking relationships as indicators of formal and informal status patterns in small, task-oriented groups", *Small group behavior* 16(4):556–664.
- Duncan, W.J., L.R. Smeltzer & T.L. Leap (1990) "Humor and work: Applications of joking behavior to management", *Journal of management* 16(2):255–278.
- Duncan, W.J. & J.P. Feisal (1989) "No laughing matter: Patterns of humor in the workplace", *Organizational dynamics* 17(4):18–30.

- Ebeling, M. & J. Gibbs (2008) "Searching and reviewing the literature" 63–79 i N. Gilbert (red.) *Researching social life*. London: Sage.
- Fine, G.A. (1979) "Small groups and culture creation: The idioculture of little league baseball teams", *American Sociological Review* 44(5):733–745.
- Fine, G.A. & M. de Soucey (2005) "Joking cultures: Humor themes as social regulation in group life", *Humor: International journal of humor research* 18(1):1–22.
- Forssén, A.S.K. (2007) "Humour, beauty, and culture as personal health resources: Experiences of elderly Swedish women", *Scandinavian journal of public health* 35(3):228–234.
- Foucault, M. (1993) *Diskursens ordning*. Stockholm: Symposion.
- Freud, S. (1905/1960) *Jokes and their relation to the unconscious*. New York: W.W. Norton.
- Giora, R. (1991) "On the cognitive aspects of the joke", *Journal of pragmatics* 16(5):465–485.
- Goffman, E. (1959) *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday
- Goldstein, J.H. (1976) "Theoretical notes on humor", *Journal of communication* 26(3):104–112.
- Gradin Franzén, A. & K. Aronsson (2013) "Teasing, laughing and disciplinary humor: Staff–youth interaction in detention home treatment", *Discourse studies* 15(2):167–183.
- Granèr, R. (2014) "Humorns funktion i polisarbetet", *Nordisk politiforskning* 1(1):9–23.
- Gundelach, P. (2000) "Joking relationships and national identity in Scandinavia", *Acta sociologica* 43(2):113–122.
- Hay, J. (2000) "Functions of humor in the conversations of men and women", *Journal of pragmatics* 32(6):709–742.
- Higgins, J.P.T., & S. Green (2008) *Cochrane handbook for systematic reviews of interventions*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Hochschild, A.R. (1979) "Emotion work, feeling rules, and social structure", *American journal of sociology* 85(3):551–575.
- Holmes, J. (2000) "Politeness, power and provocation: how Humour functions in the workplace", *Discourse Studies* 2(2):159–185.
- Holmes, J. (2007) "Making humor work: Creativity on the job", *Applied linguistics* 28(4):518–537.
- Holmes, J. & M. Marra (2002) "Having a laugh at work: How humour contributes to workplace culture", *Journal of pragmatics* 34(12):1683–1710.
- Hurren, B.L. (2006) "The effects of principals' humor on teachers' job satisfaction", *Educational studies* 32(4):373–385.
- Hygrell, D. (1997) *Att översätta komik*. Uppsala: Litteraturvetenskapliga institutitionen.
- Hymes, D. (1964) *Language in culture and society: A reader in linguistics and anthropology*. New York: Harper & Row.
- Jackson, N. & P. Carter (2000) *Rethinking organisational behavior*. Harlow, Essex: FT Prentice Hall, Pearson Education.

- Jönson, H. & A. Siverskog (2012) "Turning vinegar into wine: Humorous self-presentations among older GLBTQ online daters", *Journal of aging studies* (1):55–64
- Kalliny, M., K. Cruthirds & M. Minor (2006) "Differences between American, Egyptian and Lebanese humor styles: Implications for international management", *International journal of cross cultural management* 6(1):121–134.
- Kangasharju, H. & T. Nikko (2009) "Emotions in organizations: Joint laughter in workplace meetings", *International journal of business communication* 46(1):100–119.
- Kao, G. (1974) *Chinese wit and humor*. New York: Sterling.
- Kemper, T.D. (2011) *Status, power and ritual interaction: A relational reading of Durkheim, Goffman and Collins*. Burlington: Ashgate.
- Kenny, K., & G. Euchler (2012) "Some good clean fun: Humour, control and subversion in an advertising agency", *Gender, work and organization* 19(3):306–323.
- Krikmann, A. (2006) "Contemporary linguistic theories of humour", *Folklore: Electronic journal of folklore* 33:27–58.
- Korczyński, M. (2011) "The dialectical sense of humour: Routine joking in a Taylorized factory", *Organization studies* 32(10):1421–1439.
- Kuipers, G. (2006) *Good humor, bad taste: A sociology of the joke*. New York: Mouton de Gruyter.
- Lange, R. & J. Houran (2009) "Perceived importance of employees' traits in the service industry", *Psychological reports* 104(2):567–578.
- Lewis, R.D. (1999) *When cultures collide*. London: Nicholas Brealey.
- Lockyer, S. & M. Pickering (2005) *Beyond a joke: The limits of humour*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lyttle, J. (2007) "The judicious use and management of humor in the workplace", *Business horizons* 50(3):239–245.
- Lynch, O.H. (2002) "Humorous communication: Finding a place for humor in communication research", *Communication theory* 12(4):423–445.
- Lynch, O.H. (2009) "Kitchen antics: The importance of humor and maintaining professionalism at work", *Journal of applied communication research* 37(4):444–464.
- Lynch, O.H. (2010) "Cooking with humor: In-group humor as social organization", *Humor: International journal of humor research* 23(2):127–159.
- Mak, B., Y. Liu & C. Deneen (2012) "Humor in the workplace: A regulating and coping mechanism in socialization", *Discourse and communication* 6(2):163–179.
- Meisiek, S. & X. Yao (2005) "Nonsense makes sense: Humor in social sharing of emotion at the workplace", 143–165 i Ch.E. Hartel, W.J. Zerbe, & N.M. Ashkanasy (red.) *Emotions in organizational behavior*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Meyer, J. (1997) "Humor in member narratives: Uniting and dividing at work", *Western journal of communication* 61(2):188–208.
- Meyer, J. (2000) "Humor as a double-edged sword: Four functions of humor in communication", *Communication theory* 10(3):310–331.

- Morreall, J. (1983) *Taking laughter seriously*. Albany: State University of New York Press.
- Morreall, J. (1991) "Humor and Work", *Humor: International journal of humor research* 4(3):359–373.
- Morreall, J. (1997) *Humor works*. Amherst, MA: Human Resource Development Press.
- Mulkay, M. (1988) *On humor: Its nature and its place in modern society*. Cambridge: Polity.
- Nelson, M. (2014) "You need help as usual, do you? Joking and swearing for collegiality in a Swedish workplace", *Multilingua: Journal of cross-cultural and interlanguage communication* 33(1/2):173–200.
- Nevo, O. (1985) "Does one ever really laugh at one's own expense? The case of jew, and arabs in Israel", *Journal of personality and social psychology* 49(3):799–807.
- Nevo, O., B. Nevo & J.L.S. Yin (2001) "Singaporean humor: A cross-cultural, cross-gender comparison", *Journal of general psychology* 128(2):143–156.
- Norrick, N. (1993) *Conversational joking: Humor in everyday talk*. Bloomington: Indiana University Press.
- Ohlsson, M. (1999) "Skämt, makt och myter: Humor i genusperspektiv", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 20(2):31–42.
- Ohlsson, M. (2003) *Språkbruk, skämt och kön: Teoretiska modeller och sociolinguvistiska tillämpningar*, Doctoral dissertation. Uppsala: Institutionen för nordiska språk.
- Oldani, J. (1988) "Is the pope catholic? A content analysis of American jokelore about the catholic clergy", 67–84 i C. Powell & G.E.C. Paton (red.) *Humour in society: Resistance and control*. New York: St Martin's Press.
- Olsson, H., H. Backe, S. Sörensen & M. Kock (2002) "The essence of humour and its effects and functions: A qualitative study", *Journal of nursing management* 10(1):21–26.
- Olsson, H., Backe, S. Sörensen & M. Kock (2000) "Nursing and humour: An exploratory study in Sweden", *Vård i Norden* 20(55):42–46.
- Polimeni, J. & P.J. Reiss (2006) "The first joke: Exploring the evolutionary origins of humor", *Evolutionary psychology* 4:347–366.
- Porcu, L. (2005) "Fishy business: Humor in a Sardinian fish market", *Humor: International journal of humor research* 18(1):62–102.
- Radcliffe–Brown, A. (1952) *Structure and function in primitive society*. New York: The Free Press.
- Raskin, V. (1985) *Semantic mechanisms of humor*. Doordrecht: D. Reidel Publishing.
- Raskin, V. (1988) *The primer of humor research*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Rasulzada, F. (2007) *Organizational creativity and psychological well-being: Contextual aspects on organizational creativity and psychological well-being from an open systems perspective*. Doctoral thesis: Lund: Lunds universitet.
- Reid, A.M. & C. Riemenschneider (2004) "The role of laughter when discussing workplace barriers: Women in information technology jobs", *Sex roles* 50 (3/4):177–189.
- Richards, K. (2010) "Professional orientation in back region humor", *Text & talk* 30(2):145–167.

- Robinson, V.M. (1991) *Humour and the health professions*. New Jersey: Thorofare, SLACK.
- Robert, C. & J.E. Wilbanks (2012) "The wheel model of humor: Humor events and affect in Organizations", *Human relations* 65(9):1071–1099.
- Robinson, D.T. & L. Smith-Lovin (2001) "Getting a laugh: Gender, status and humor in task discussions", *Social forces* 80(1):123–158.
- Romero, E.J., C.J. Alsua, K.T. Hinrichs & T.R. Pearson (2007) "Regional humor differences in the United States: Implications for management", *Humor: International journal of humor research* 20(2):189–201.
- Roth, G.L. & B. Vivona (2010) "Mirth and murder: Crime scene investigation as a work context for examining humor applications", *Human resource development review* 9(4):314–332.
- Sanders, T. (2004) "Controllable laughter: Managing sex work through humour", *Sociology* 38(2):273–291.
- Sherzer, J. (1978) "Oh! That's a pun and I didn't mean it", *Semiotica* 22(3/4):335–350.
- Spencer, H. (1860) "The physiology of laughter" *Macmillan's magazine* 1:395–402.
- Strömberg, S. & J. Ch. Karlsson (2009) "Rituals of fun and mischief: The case of the Swedish meatpackers", *Employee relations* 31(6):632–647.
- Suls, J.M. (1972) "A two-stage model for the appreciation of jokes and cartoons", 81–100 i J.H. Goldstein & P.E. McGhee (red.) *The psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues*. New York: Academic Press.
- Söderlund, H. (2012) "Negative assessments in humour: A way of doing gender", *Multimodal communication* 1(2):127–146.
- Tajfel, H. & J.C. Turner (1986) "The social identity theory of intergroup behavior", 7–24 i S. Worchel & W.G. Austin (red.), *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall.
- Taylor, Ph. & P. Bain (2003) "Subterranean worksick blues: Humour as subversion in two call centres", *Organizations studies* 24(9):1487–1509.
- Thomson, D. (2010) "The social meaning and function of humour in physiotherapy practice: An ethnography", *Physiotherapy theory and practice* 26(1):1–11.
- Thorson, J. & F. Powell (1993) "Development and validation of a multidimensional sense of humor scale", *Journal of clinical psychology* 49(1):13–23.
- Treece, B. (2010) *Humor as a desired leadership quality compared across four professional fields in Findlay and Hancock country*. Ohio: Doctoral dissertation Northcentral University.
- Vinton, K.L. (1989) "Humor in the workplace: It is more than telling jokes", *Small group behavior* 20(2):151–166.
- Watts, J. (2007) "Can't take a joke? Humour as resistance, refuge and exclusion in a highly gendered workplace", *Feminism & psychology* 17(2):259–266.
- Weaver, S. (2010) "The 'other' laughs back: Humour and resistance in anti-racist comedy", *Sociology* 44(1):31–48.
- Weibull, L. & J.Ch. Karlsson (2012) "Don't fight the blue elephant": Humorous signs

- as protests and conductors of negotiations in Swedish peace support operations”, *Res militaris* 3(3):1–19.
- Westwood, R.I. & A. Johnston (2013). Humor in organization: From function to resistance. *Humor* 26(2):219–247.
- Wetherell, M., S. Taylor & S.J. Yates (2001) *Discourse as data: A guide for analysis*. Cambridge: Open university Press.
- Willibald, R. (2008) ”Psychology of humor”, 17–100 i V. Raskin (red.) *The primer of humor research*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Yue, X.D. (2011) ”The Chinese ambivalence to humor: Views from undergraduates in Hong Kong and China”, *Humor: International journal of humor research* 24(4):463–480.

Kontaktuppgifter till författare

Anneli Öljarstrand

Institutionen för humaniora utbildnings- och samhällsvetenskap, 701 82 Örebro

Tel: 019-30 31 39

E-post: anneli.oljarstrand@oru.se

Författarpresentation

Anita Cvetkovic är fil. dr i sociologi vid Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap, Örebro Universitet. Cvetkovic forskar inom arbets- och organisationssociologi och har tidigare studerat interkulturella möten.

Anneli Öljarstrand är fil. dr i sociologi vid Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap, Örebro Universitet. Öljarstrand forskar inom arbets- och organisationssociologi och har tidigare studerat Svenska kyrkan som organisation och arbetsplats.